

Bir agdarlyşygyň anatomiýasy

Category: Filosoфія, Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Bir agdarlyşygyň anatomiýasy BIR AGDARLYŞYGYŇ ANATOMIÝASY

Aun San (1915-1947)...

Birmaly sosialist. Iňlislere garşy gidýändigini üçin uniwersitetden kowuldy.

Halk rewolýusioner partiýasyny gurdy.

Ikinji jahan urşunda ýapon goşunynyň düzümindäki Birmanyň «Garaşsyzlyk goşunyna» serkerdelik etdi.

Ýaponlar Birmada faşistik hökümet gurdy. Aun San hökümetiň düzüminde ýer alanam bolsa, Birmanyň goşuny, Birmanyň Kommunistik partiýasynyň we Halkyň rewolýusioner partiýasynyň arasynda gizlin ýygnaşyklar geçirip, Ýaponiýa garşy **«Antifaşist halkyň azatlyk ýaranlygyny»** gurdy. (Soňra adyny Sosialistik partiýa öwürdi.)

Ýurduna garaşsyzlygyny 1947-nji ýylyň 27-nji ýanwarynda alyp berip, premýer-ministr bolanyňa alty geçenden soň janyna kast edilip öldürildi.

■ Terakty kim gurnady?

Birmanyň Kommunistik partiýasy Aun Sanyň özleri bilen «birleşen front hökümetini» gurmak üçin gepleşik geçirendigini, kast edilşiniň munuň öňüni almak üçin gurnalandygyny orta atdy. Terakry derňän iňlis aklawjysy **F. Henry** we şahsy detektiwi **F. Kollins** hem öldürildi.

Iňlisleriň **«BBC»** kanaly 1997-nji ýylda teraktyň ellinji ýylynda beren dokumental gepleşiginde kast edilşige gatnaşanlaryň ýaragyny Angliýanyň berendiginiň üstüni açdy.

Aun San...

Bugün ol ýurdunda **«Milletiň atasy»** hasaplanýar...

Onuň gyzy häzir dünýäde kakasyndan has gowy tanalýar...

■ GYZYNYŇ ÝOLY BAŞGA

Kakasy öldürilende Su Çži iki ýaşyndady...

Ejesi **Khin Çži** hem syýasatçydy. Garaşsyzlykdan soň parlamentiň agzasy boldy. 1953-nji ýylda **Birmanýň ilkinji Sosial üpjünçilik ministri** we 1960-njy ýylda ilkinji zenan diplomat hökmünde **Birmanýň Hindistandaky adatdan daşary we doly ygtyýarly ilçisi** boldy.

Ine... şular ýaly ene-atanyň gyzy bolan Su Çži (onuň daýzasynyň adamsy **Takin Tan Tun** hem kommunistik partiýanyň ýolbaşçysydy) Hindistanda **«Metodist» iňlis liseýinde** bilim aldy, **Deli uniwersitetinde** okady. **Oksford-Aziz Hugh's** uniwersitetiniň uçurymy boldy. Filosofiýadan, syýasatdan we ykdysadyýetden okady...

Birleşen Milletler Guramasynda işledi. Tibet medeniýeti boýunça ylmy-barlag işlerini alyp barýan Maýkl Eýris bilen 1972-nji ýylda nikalaşdy, ondan Aleksandr we Kim atly iki ogly dünýä inderdi.

Angliýada we Hindistanda mugallymçylyk etdi. Ysmaz geçiren ejesine esewan etmek üçin 1988-nji ýylda Birma dolandy. Tötänlikmidi?

Harby döwlet agdarlyşygyny geçirip, 1962-nji ýyldan bäri ýurdy dolandyrýan «Ne ABŞ, ne SSSR» diýýän **«Özbaşdaklar hereketiniň»** agzasy we Sosialistik maksatnamasy partiýasynyň lideri general **U Ne Win** 1988-nji ýylyň 8-ni awgustyndaky **“8-8-88 tolgunşygynyň”** netijesinde wezipesinden el çekmeli boldy.

Dünýäde globallaşma şemaly öwürdärdi: jemgyýetçilik we saglyk hyzmatlarynyň mugt edilmegi, sowat mobilizasiýasy, ýere hojaýynçylygy we süýthorçulygy ýok edýän kanunlary çykarmagyň, ýer reformasyny geçirmegin mundan beýläk Birmada hiç hili täsiri ýokdy. Hemmeler bir günde aňsat ýol bilen baýamagyň yşkyna düşüpdü...

Muny üpjün etjegem Günbatardan geljek «Daw daýza» – Su Çžidi...

■ MUSULMAN ÝAZYLGANLYGY

Su Çži dem salymda Birmada neoliberalizmiň simwoliki şahsyna öwürüldi. Konstitusion reformalary, globallaşmagy, demokratiýalaşmagy wada berdi. «Döwlet demokratiýa

ýaranlygyny» gurdy. **«Ylymly buddizmiň»** demokratiýa utgaşyklydygyny aýtdy. Birmahallar ýurtda wagyz edilmegi gadagan edilen hristian ýewangelistler bilen hyzmatdaşlyk açdy.

Sosialistik maksatnamasy partiýasynyň agzasy general **So Maung** üýtgeşmelerden närahat bolup, 1988-nji ýylda agdarlyşyk gurnady. Emma... döwür üýtgeýärdi:

SSSR dargandan soň partiýanyň adyndan «sosialist» sözi aýryldy. At dowamly çalyşdy durdy, ahyrynda «Agzybirlik, jebislik we ösüş partiýasy» boldy!

rahatsızlyk duyup 1988'de darbe yaptı. Ancak.

Devir deňişiyordu:

Hatda ýurduň Birma adynam üýtgedip, **Mýanmar** etdiler.

Täze hökümet Su Çžiden ýurtdan çykmagy talap etdi, «çykjak däl» jogabyny alansoň, ony öý tussaglygyna aldy.

Bu bolsa Çžiniň Günbatarda tanalmagyna sebäp boldy. Ol **Saharow adyndaky baýraga, «Olof Palme», «Nobel» baýraklaryna**, ABŞ-nyň kongresiniň biragyzdan ses bermegi bilen **«Altyn medala»** mynasyp boly. Amerikanyň **«Freedom House»[/]-inden başlap iňlisleriň [b]«Chatham House»**-sine çenli baýrak bermedik galmady...

Çžiniň Günbatardaky lobbi hereketlerini ýöredýänleriň biri-de, onuň agasy we amerikan raýaty inžener **Aun San Oodyr**.

Gepi uzadyp durmaýyn.

Çžiniň öý tussaglygy tamamlanansoň ilkinji zyýaratçysy ABŞ-nyň Daşary işler ministri **Hillari Klinton** boldy. Yzyndan Prezident **Barak Obama** ony görmäge gitdi. Dewid **Kameron** hem Su Çžini görmäge gidip, ellinji ýyllardan bäri Birma giden ilkinji iňlis premýer-ministri boldy.

Çži 2012-nji ýyldaky saýlawlarda mejlisiň düzümine girdi. 2015-nji ýyldaky saýlawlaryň yzysüee Daşary işler ministri, premýer-ministr-döwlet geňeşçisi ýaly wezipelerde işledi.

Parantez açmagyň geregi ýok: häkimiýete gelmänkä «musulman ýazylganlygyny» etjekdigine wada beripdi. Häkimiýete gelensoň welin, arakanly musulmanlar öňkülerden gas beter ezmäge, ýanamaga başlady.

Su Çžä garşy onuň **«kakasynyň nökerleri»** bu hepde agdarylyşyk

gurnady welin, uýgur doganlarymyzyň tarapyny tutýanlar muny «demokratiýa garşy agdarlyşyk» diýip habar berdi!

Hezreti Alynyň bir sözi bardyr:

«Jahylyň jahyllygyny subut etmek aňsat, emma oňa muny boýun aldyrmak kyn.»

Günbataryň metbugaty nämäni ýazsa, şony soragsyz-sowalsyz kabul edýän, gaýtalaýan metbugatymyz bar, gynansak-da...

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 03.02.2021 ý. Publisistika